

Cumhuriyet Sonrası Xod'da Eğitim

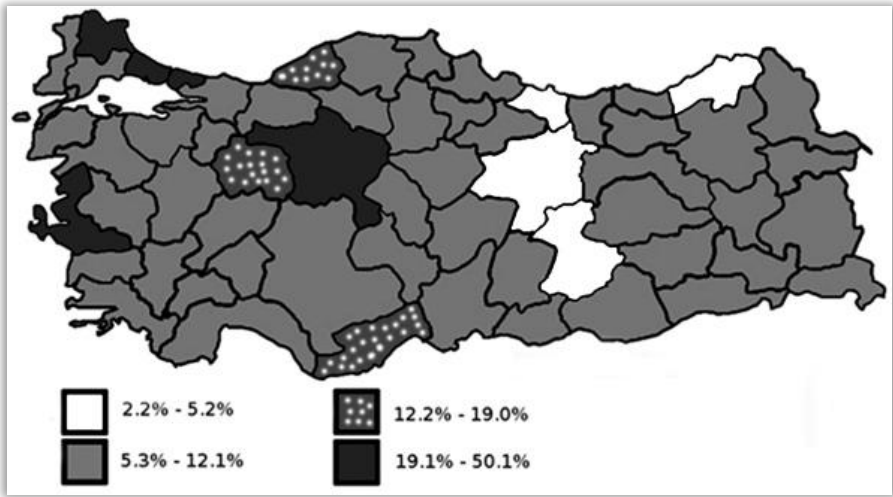
Xod'un Cumhuriyet öncesindeki eğitim durumuna ilişkin somut bir bilgi yok. Bilindiği üzere Osmanlı kayıtları genellikle vergilendirme nedeniyle gayrimüslim olanla olmayanların tespit edilmesi üzerine kuruludur. Ayrıca bugünkü Artvin'in bazı yerleri ve Kuzeydoğu Anadolu'daki birçok yer gibi Xod da *93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı)* sonrasında tazminat olarak Rusya'ya verildiğinden o döneme ilişkin belgeler temel itibariyle Türkiye arşivlerinde bulunmamaktadır. Söz konusu nedenler, Xod'a ilişkin birçok şeyi belirsizleştirmektedir.

Bilimsel araştırmalarda işi iyice zorlaştıran böylesi durumlar nedeniyle çoğu zaman eldeki başka veriler değerlendirilerek kavranmaya veya anlamaya çalışılmaktadır. Bu verilerden biri de 1700'lerin sonundan itibaren Xod'da yetişen aşıkların şiirlerindeki edebi düzey ve bilindiği kadarıyla yaşamlarından çıkarılan bazı sonuçlardır.

Ayrıca değişik bölümlerde değinilen Xod'un (yöre itibariyle) oldukça eski bir geçmişi olması da bu anlamda bir fikir verebilmektedir.

Bütün bunlardan hareketle Xod'da muhtemelen önce kilise üzerinden, sonra da medreseler aracılığıyla insanların belli eğitim aldıkları tahmin edilebilir.

Cumhuriyet kurulduktan (1923) hemen sonra (1924) çıkarılan yasayla eğitim konusu ele alındı. Devletin tüm kurumlarıyla sistemleşmesiyle (genellikle) doğru orantılı olarak eğitim de şekillenmeye başladı. Latin harflerinin kabul edilmesiyle (1928) eğitim sistemi yeni bir aşamaya ulaştı. Böylelikle var olan okuryazar oranı bir gecede sıfırlandı.

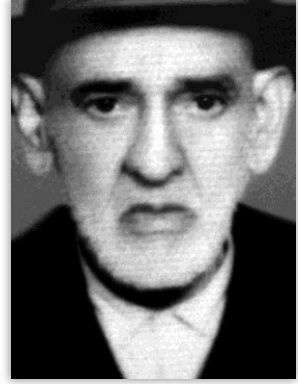
1924 Yılında Türkiye'deki Okuryazar Oranı (© Wikipedia)

Kuşkusuz bu bir kayıptır. Oysa en azından belli bir süre ikili bir yöntemle devam edebilecek bir eğitim sistemi bu kopukluğu büyük ölçüde engelleyebilirdi. Sonuçta konuşulan dilde herhangi bir değişiklik olmadı. Sadece yazı biçimi değişti. Ancak ebeveynle çocuk arasında bile büyük bir uçurum oluştu. Yani çocuğunun eğitiminde Osmanlıca okuyup yazan baba veya annenin hiçbir faydası olmadı.

Yeniden Xod'a dönersek, burada hem bir arz-talep üzerinden bir açıklama yapılabilir hem de bazı rastlantıların önemini görmek gerekir. Xodluların okul açılmasındaki talepleri veya en azından istekli olmaları geçmişle ilişkilendirilebilir. Bir toplumun eğitimin önemini kavraması için bu anlamda olumlu tecrübeler edinmiş olması gerekir. Xodluların da böyle bir tecrübeden dolayı okul işine olumlu yaklaştıklarını düşünmek gerekir.

Xod'da henüz okul açılmadan önce imamlar belli anlamda okuma yazma seferberliğinde görevlendirildi. Bu anlamda Cumhuriyet sonrası Xod'daki ilk imam olan *Hafız Süleyman Aydın (1878-1970)* böylesi bir görev üstlendi. Böylelikle 'Halk Dershanesi' adı verilen kurslarda birçok çocuğa okuma yazma öğretildi.

Cumhuriyet kurulduktan sonra eğitim seferberliği ve sonra da Latin harflerine geçiş döneminde toplumun mümkün olan her kesimine ulaşmak için bazı pilot projeler geliştirildi.

Süleyman Hafız (© HA)

Yukarı Xod İlkokulu (© SE)

Buna göre belli kişiler, aldıkları eğitim ve yetenekleri oranında örgütlenerek Türkiye'nin her yerine yollandı.

Bu insanlar Latin harflerini de öğrenip, öğretecek düzeyde olduklarından gittikleri yerlerde okuryazar olan insanlara belirli merkezi yerlerde kısa süreli eğitim vererek Latin harflerini ve bunu öğretmenin yöntemini öğrettiler.

Tüm Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin bu anlamdaki eğitim merkezi de Cilavuz (şimdiki adı Susuz) oldu.

Ömer Bakır (© MB)

Edirne Ziraat Mektebi mezunu olan ve 1931-35 yıllarında Xod'da öğretmenlik yapan *Ömer Lütfi Bakır* (1909-1993) söz konusu okuma yazma seferberliği sırasında başöğretmen olarak Artvin'de görev yaptı. Kendisinden önce bu görevde bulunan *Mustafa Su Şavşat*'a yollanınca *Ömer Bakır* Sirya (şimdiki adı Zeytinlik) merkez olmak üzere yöredeki ilgili işleri üstlendi.

Ömer Bakır, 1938-45 yıllarında Sirya çevresindeki tüm köyleri dolaşarak okuma yazma bilen, askerlikte çavuşluk yapan hemen herkesi Cilavuz'daki eğitim kursuna gönderdi.

Osman İlker, henüz Türkiye'nin birçok büyük yerleşim yerinde bile okul yokken 1930 yılında Yukarı Xod'da, 1938 yılında ise Aşağı Xod'da ilkokul açılmasının tesadüf olmadığını ve *Ömer Bakır*'ın bu anlamdaki etkisini vurgulamaktadır.

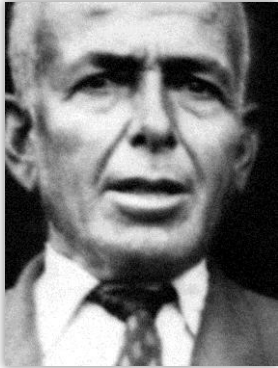
Yusuf Koç ve Yukarı Xod İlkokulu Öğrencileri (© HA)

(Yukarı) Xodlular 1928'deki yeni yasayla Latin harflerine geçildiği yıl köyde ilkokul için bir yer tespiti yapıp kendi olanaklarıyla bir okul binasını inşa etmeye koyulmuşlar. Yaklaşık 2 yıllık bir sürede de okul kullanılabilir hale gelmiş.

Aşağı Xod İlkokulu (© NM)

1930 yılında devlet tarafından *Abdullah Aşkı* (1880-1964) adlı bir vekil öğretmen Xod'a yollanmış. Daha sonra *Mehmet Temiz* adlı bir öğretmen göreve başlamış. Onunla birlikte de 1931 yılında *Ömer Bakır*'ın öğretmenliğinde programlı eğitime geçilmiş. Sonra da eğitim *Yusuf Koç*'la (1904-1977) devam etmiş.

Yusuf Koç (© HA)

Xod'un ilk öğretmenlerinden *Yusuf Koç* ve *Mustafa Ocak* (1909-1989) bu dönemde *Ömer Bakır* tarafından tavsiye edilen kişilerdi. Sonraki yıllarda da Xod'dan Cılavuz'a birçok öğrenci gitti ve eğitim gördü. Bunların çoğu eğitimlerinden sonra bir süre kendi köylerinde görev yaptı.

Mustafa Ocak (© KO)

1924'te başlayan eğitim seferberliği giderek kendini yenileyip daha sonra *Köy Enstitüleri* biçimine dönüşecek bir sistemi öne çıkardı.

1937'de ilk örnek olarak açılan Düziçi (Adana), Hasanoğlan (Ankara) ve Cilavuz (Susuz) gibi okullar, sonraları başka bölgelere de yayılarak 17 Nisan 1940'da resmi olarak *Köy Enstitüsü* adını aldı. Buna bağlı olarak da *Köy Enstitüleri* bünyesinde eğitim gören öğrencilere sadece öğretmenlik değil başka konularda da eğitim verildi.

Osmanlıdan geriye kalan ve birçok bakımdan çaresiz olan Anadolu'nun kırsal bölgeleri en azından asgari düzeyde kalkınma düşüncelerinin bir parçası olarak *Köy Enstitüleri* aracılığıyla geliştirilmeye çalışıldı. Öğretmenliğin yanında, belli bir düzeyde sağlık, inşaat, tarım ve arıcılık gibi konularda da eğitilen öğrenciler o dönem itibariyle topluma yararlı hizmetlerde bulundular.

Köy Enstitüleri 27 Ocak 1954'te kapatılmasına rağmen okullardaki eğitim devam etti. Resmi olarak isimleri değişti ancak genel işleyiş itibariyle uzun bir zaman aynı ruh ve yöntemle eğitim sürdürüldü.

Hem *Köy Enstitüleri* döneminde hem de daha sonra Xod'dan bu okullarda eğitim görenlerin bazıları: *Ziver Ocak* (1923-2002), *Menşur Vural* (1928), *Mehmet Altun* (1932-2013), *Hüseyin Çelik* (1933), *Osman İlker* (1932), *Hasan Öç* (1933-1999), *Mehmet Koç* (1936-2001), *Mustafa Muratoğlu* (1936-2001), *Namal Oral* (1936), *Erdem Karadeniz* (1937-2008), *Veyysel Mura* (1938-1981), *Mehmet Kaçar* (1938), *Kabraman Yıldırım* (1944-1978), *Nusret Demirel* (1945), *Medet Oral* (1947-1988), *Tabsin Mutlu* (1948-1978).

Xod'da açılan ilkokul (o dönemdeki çoğu ilkokul gibi) 1945 yılına kadar 3 yıllık eğitim vermekteydi. 1945-46 eğitim yılından itibaren ise 5 yıllık öğretime geçildi.

1933'te ilk mezunlarını veren ilkokulda 24 öğrenci okudu. Bunlardan sadece birisi kız öğrenciydi. Kız öğrenci sayısı 1936'ya kadar 8 oldu. Bu dönemim bir başka özelliği de ilk öğrencilerin eğitim sürelerinin sadece 2 yıl olmasıdır. Bu süreçte öğrenciler temel itibariyle okuma yazmayı öğrendi. *Mevlüt Karadeniz* (1920-1991) ve *İbrahim Muratoğlu* (1922-1964) köydeki okulun ilk öğrencilerinden oldu.

Mevlüt Karadeniz'in İlkokul Diploması
(Ön Yüzü)

Mevlüt Karadeniz'in İlkokul Diploması
(Arka Yüzü)

Xod'un birçok yanıyla ilerlemiş, okuma yazmaya yönelik olumlu görünümü her şeye karşın ne denli erkek egemen bir yapı üzerinden düşündüğü ve davrandığını belli etmektedir. Bu gerçek ancak çok daha sonraki yıllarda anlaşılmaya ve kız çocuklarının okuması teşvik edilmeye başlanacaktır.

Köy Enstitülerine yollanan öğrencilerin giderek artması gibi, süreç içinde okul ve eğitim sadece bilgilenmek için değil aynı zamanda belirli bir iş sahibi olmak ve hayat standartlarını geliştirmek için de uygun oldu. Yatılı eğitim vermesi ve yoksul insanlara fazla yük getirmemesi nedeniyle kırsal kesimlerde tercih edilen *Köy Enstitüleri*, sonuçları itibariyle birçok bakımdan topluma fayda sundu. Eğitim olanaklarının yanında, yoksul öğrencilerin meslek sahibi olarak ailelerine katkıda bulunmalarını sağladı.

Cilavuz Köy Enstitüsü Öğrencileri¹ 1953 (© KM)

Özellikle 1950'li yıllardan itibaren şehirlere göç eden nüfus sayısındaki artışlarla da çocuklarını okutabilen aileler çoğaldı. Bu da Türkiye genelinde olduğu gibi Xodlular arasında eğitime bağlı değişik mesleklerin artmasının yolunu açtı.

İlk dönemlerde akrabalık ilişkileri içinde karşılıklı dayanışma biçiminde birçok öğrenci okuma olanağı bulurken, giderek daha bireysel çözümlerle öğrenciler okullara yollandı.

¹ Soldan itibaren

Arka sıra: *Namal Oral-Mustafa Muratoğlu-Bayram Kayaalp-Saffet Bayraktar.*

Orta sıra: *Halit Yurtkulu-Hasan Öz-Mehmet Altun-Hüseyin Çelik.*

Ön sıra: *Xy Yx-Yavuz Su-Mehmet Kaçar-Erdem Karadeniz.*

Xod gibi ekonomik olarak çok sınırlı imkanlara sahip köylüler için çocuklarını okula gönderebilmek bir anlamıyla geleceği garanti altına almak anlamına gelmekteydi.

Köy dışında okumaya gidip sonra geri dönen ilk kuşak öğretmenlerin hem kendi ailelerine hem de çevresindeki insanlara örnek ve teşvik edici olmaları bu eğilimi artırmaya yaradı.

Kuşkusuz kesin bir kıyaslama yapmak mümkün değil ancak Xodlu ilk kuşak öğretmenlerden başlayarak tümünün çocuklarının daha iyi eğitim aldıkları görülmektedir.

1930'lardan itibaren birçok öğrenci yetişip başka yerlerde başka okulları bitirerek çeşitli mesleklere yöneldi. 1970'li yıllara gelindiğinde Xod'da 10 kadar ilkokul bulunmaktaydı.

İlk ortaokul yine Yukarı Xod'da 1972 yılında açıldı. İlk açıldığında, 7 tanesi çevredeki başka köylerden gelen 53 öğrenci bulunmaktaydı.

1979 yılında köyde bir kütüphane kuruldu. 2 odalı ayrı bir bina olan bu kütüphanede 1600'den fazla kitap bulunmaktaydı.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra köydeki öğrenci sayısı giderek azaldı. Öğretmenlerin bir bölümü tutuklandı, meslekten atıldı. Sonra da okulların çoğu kapanarak birçok şeydeki gibi eğitim konusunda da bir anlamda başa dönülmüş oldu.